

Motion till riksdagen
2005/06:Sf310

av Lars Ohly m.fl. (v)

Försvarende av socialförsäkringssystemet

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Inledning	2
4	Regeringens översyn av socialförsäkringssystemet.....	3
5	Hetsjakt mot sjukskrivna för att motivera systemförändring.....	4
5.1	Åtgärder mot oegentligheter och felaktigheter	4
6	Generell välfärd – ett samhällskontrakt.....	5
6.1	Inkomstbortfallsprincipen	6
6.2	Höjda tak en förutsättning för att stärka golven	6
6.3	Riskerna med att öppna för privatisering och avtalslösningar	7
7	Använd överskott till att förbättra försäkringen	8
8	Raka rör urholkar standardtryggheten	9
9	Europeisk harmonisering av trygghetssystemen	10
10	Avslutning.....	11

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förtydligat uppdrag till Försäkringskassan.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen utreder frågan om problemet med arbetsgivare som anställer svart arbetskraft och återkommer med förslag till åtgärder.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om generell välfärd som politisk grund.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inkomstbortfallsprincipen som grund.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om höjda tak.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att statens ansvar för de ekonomiska trygghetssystemen inte skall lämnas över på arbetsmarknadens parter eller på den privata marknaden.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen inom EU offensivt bör verka för att den nationella beslutanderätten på det sociala området bevaras även i praktiken.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör lägga ned Utredningen om översyn av socialförsäkringarna.

3 Inledning

Den generella välfärdsmodellen står inför stora utmaningar. Det offentliga trygghetssystemet har undergrävts under lång tid och sedan ett antal år fått stå emot omfattande och intensiva angrepp.

Våra offentliga trygghetssystem finns till för att säkerställa att individerna har tillräckliga ekonomiska resurser oavsett livssituation. Konstruktionen av socialförsäkringssystemet bygger på viktiga principer som arbetslinjen, inkomstbortfallsprincipen och principen att de omfattar alla individer. Detta är viktiga principer som skiljer vårt generella system från andra som bygger på grundtrygghet för främst människor med små ekonomiska resurser. Systemet skall ge medborgarna en inkomstrelaterad ersättning vid sjukdom, arbetslöshet, föräldraledighet och liknande, med en angiven lägsta nivå. Individens rättigheter betonas genom att finansieringen och omfördelningen sker via ett progressivt skattesystem och inte genom individuella avgifter eller efter behovsprövning. Det är viktigt att betona att de sociala avgifterna utgörs av den anställdes avstädda löneutrymme.

Den välfärdsmodell som vuxit fram i Sverige har betydande fördelar ur ett feministiskt perspektiv. Framväxten av en stark offentlig sektor var till att börja med en förutsättning för att kvinnor skulle kunna få ett eget förvärvsarbete. En förutsättning för att kvinnor skulle få en egen försörjning genom

förvärvsarbete och vid barnledighet föräldraförsäkring, var skapandet av barnomsorg, äldreomsorg, skola och social service. Detta har inneburit att kvinnor avlastats från tidigare arbetsuppgifter. Kombinationen av en aktiv arbetsmarknadspolitik med full sysselsättning som mål, rättigheter kopplade till individen och större samhällsansvar för barnomsorg har varit viktig för kvinnors självförsörjning.

Vänsterpartiet ser som en av våra mest prioriterade uppgifter att värna denna modell om generell välfärd. Vi är övertygade om att de brister som går att finna inom dagens socialförsäkringssystem kan hanteras och vid behov reformeras inom ramen för den offentliga välfärdspolitiken.

4 Regeringens översyn av socialförsäkringssystemet

I november 2003 avtog riksdagen en motion från Folkpartiet angående en översyn av socialförsäkringarna enligt pensionsreformens modell. Samma månad deklarerade statsminister Göran Persson överraskande från riksdagens talarstol att regeringen önskar en stor sådan översyn av socialförsäkringssystemet med hänvisning till att staten får allt svårare att klara finansieringen. I september 2005 tillsatte regeringen så en utredning som skall analysera och lämna förslag till en reformering av sjukförsäkringen, arbetsskadeförsäkringen, rehabiliteringsersättningen samt tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenningen med just det nya pensionssystemet som förebild. Föräldraförsäkringen och arbetslöshetsersättningen ingår inte i uppdraget. Utredare är den tidigare generaldirektören för dåvarande Riksförsäkringsverket, Anna Hedborg, som härmed alltså är satt att utreda den verksamhet hon under det senaste decenniet varit ansvarig för. Anna Hedborg, var en av huvudkonstruktörerna bakom det nya pensionssystemet.

I direktiven till utredningen (dir. 2004:129) anges att de grundläggande principerna för systemet inte skall omprövas. Ändå skall direktiven ta fram förslag som handlar om ett ökat inslag av egenavgifter och avtalslösningar, precis som är gällande i det nya pensionssystemet. Det övergripande syftet sägs vara att skapa ett system som är mer ekonomiskt robust och mindre beroende av konjunkturen. Med detta avser regeringen att minska systemets känslighet, bl.a. för skenande sjukkostnader.

Direktiven öppnar vidare för att lägga socialförsäkringarna utanför statsbudgeten, exempelvis i en egen buffertfond. Samma lösning återfinns i pensionssystemet, som härigenom gjorts oberoende av politiskt inflytande.

Vänsterpartiet är mycket kritiskt till regeringens förfarande i denna fråga och till att en översyn med dessa aviserade politiska utgångspunkter över huvud taget görs. I det följande kommer vi att motivera varför. Vi kommer att redogöra för vår syn på socialförsäkringssystemet och argumentera för behovet av att värna försäkringens grundläggande principer genom att förbättra systemet inifrån, i stället för att genomföra en utredning som angriper den bakomliggande ideologin i våra socialförsäkringar.

Fel! Okänt namn på

5 Hetsjakt mot sjukskrivna för att motivera systemförändring

Under den senaste femtonårsperioden har arbetslivet, inte minst i offentlig sektor, genomgått en radikal förändring. Personalpolitiken har prioriterats ned i kommuner och landsting, samtidigt som åtskilliga miljarder kronor har sparats. Konsekvenserna av detta visade sig redan efter 90-talets första hälft. Åren 1992–2002 ökade antalet långtidssjukskrivna kraftigt, framför allt bland kvinnorna. I samma takt ökade sjuknärvaron och övertidsarbetet, och stressrelaterade sjukdomar slog igenom i statistiken med full kraft.

Arbetet med att komma till rätta med dessa problem borde koncentreras på att undanröja orsakerna till att människor får illa i dagens arbetsliv och att försöka ge dem som drabbats så goda förutsättningar som möjligt att komma tillbaka till arbetslivet. Det handlar om insatser för ett rymligt arbetsliv och för rehabilitering.

I stället har debatten kommit att fokusera på ”fusk och överutnyttjande” av socialförsäkringarna och på åtgärder för hårdare tag mot sjukskrivna. Att basera åtgärdsprogram och utredningsdirektiv på en bild av det fuskande folket skapar ett samhällsklimat där kontroll och misstänkliggörande breder ut sig. Fuskdebatten används som ett retoriskt angrepp på det generella välfärds-systemet och för att legitimera försämringar för sjuka och arbetslösa. Det handlar både om sänkta ersättningsnivåer och om att försvåra sjukskrivningsprocessen.

Många är de som bidrar med bränsle till denna hetsjakt. Trots det bristande underlaget vad gäller fuskets omfattning satsade exempelvis dåvarande Riksförsäkringsverket under förra året stort på en reklamkampanj där sjukskrivna utmålas som arbetsskygga fiffelare. Andra väljer att utmåla invandrade från forna Jugoslavien som särskilt fuskbenägna. Vänsterpartiet är övertygat om att det samhällsklimat av kontroll och misstänkliggörande som riskerar att breda ut sig i efterdyningarna av denna häpnadsväckande debatt är ett betydligt mer allvarligt hot mot samhället än fusket i sig.

5.1 Åtgärder mot oegentligheter och felaktigheter

Förekomsten av oegentligheter i våra gemensamma trygghetssystem är i sig en kränkning mot och riskerar att underminera det generella välfärdssystem som omfattar oss alla. Redan för flera år sedan blev det möjligt för Försäkringskassan, CSN och a-kassan att öka det inbördes informationsutbytet på elektronisk väg i syfte att förebygga oegentligheter, öka effektiviteten och förbättra servicen, och denna möjlighet kommer nu att ytterligare förstärkas. Det är däremot av större vikt att Försäkringskassan förbättrar sin uppföljande verksamhet. Därför bör regeringen i regleringsbrev förtydliga detta uppdrag till Försäkringskassan. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

En del av de oegentligheter som det här är fråga om rör den s.k. svarta arbetskraften, t.ex. individer som uppbär sjukersättning och trots det förvärvs-

arbetar. Den typen av oegentligheter skulle inte existera om det inte samtidigt fanns skrupelfria arbetsgivare som skapar en efterfrågan på svart arbetskraft. Dessa arbetsgivare gör sig skyldiga till ett brott genom att de inte betalar in skatt eller socialavgifter på lönesumman, något som i förlängningen är till skada för den försäkrade, t.ex. betalas det inte in några avgifter till pensions-systemet, vilket leder till en låg pension. Efterfrågan på svart arbetskraft måste strypas. Att det finns arbetsgivare som är beredda att hänsynslöst utnyttja människors utsatthet för att slippa betala riktiga löner kräver kraftfulla åtgärder. Regeringen bör därför utreda frågan om problemet med arbetsgivare som anställer svart arbetskraft och återkomma med förslag till åtgärder. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Generell välfärd – ett samhällskontrakt

Det offentliga välfärdssystemet är så konstruerat att det bidrar till en solidarisk omfördelning av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män, mellan lågavlönade och högavlönade och mellan olika perioder i individernas liv. Omfördelningen sker genom skatter och avgifter och konstruktionerna varierar mellan olika delar av socialförsäkringen och de socialpolitiska förmånerna. Denna strävan efter solidarisk omfördelning är synnerligen viktig i ett samhälle som på allvar strävar efter att minimera klass- och könsskillnader. Vänsterpartiet värnar om en gemensam och solidarisk sektor, grundad på principen ”av var och en efter förmåga, åt var och en efter behov”.

Det ekonomiska offentliga trygghetssystemet är alltså ett av våra redskap för att utjämna klass- och könsskillnader och för att fördela resurser över livet. Ekonomiska resurser skall komma alla invånare till del som en rättighet – inte som välgörenhet. För kvinnor innebär det ett minskat ekonomiskt beroende av enskilda män. För arbetstagare leder systemet till en mildrad beroendeställning gentemot enskilda arbetsgivare och till en stärkt möjlighet att byta arbete och därmed slippa vara livegen.

En av grundtankarna bakom den generella välfärdspolitiken är att de olika delarna – verksamheterna, socialförsäkringssystemet enligt inkomstbortfallsprincipen, det generella bidragssystemet och de behovsprövade insatserna – skall ses som fristående men kommunicerande kärn.

Det ekonomiska trygghetssystemet är, på samma gång som det är nödvändigt för den enskildes ekonomiska trygghet, också avgörande för hela samhällsekonomin funktion och därmed för alla medborgares välfärd. Utmärkande för det ekonomiska trygghetssystemet är att många individers riskpremier samlas ihop genom skatte- och avgiftssystem, för att sedan kunna finansiera ersättningar till individer vid situationer som inte drabbar alla lika och samtidigt. Stabila offentliga ekonomiska välfärdssystem skapar trygga människor, som på ett bra sätt kan tillvarata sina livsmöjligheter. Genom att föra en politik för full sysselsättning och värna det ekonomiska trygghetssystemet skapar vi ett mer rättvist och solidariskt samhälle. De utgångspunkter som givits Anna Hedborgs utredning om Översyn av socialförsäkringarna riskerar

Fel! Okänt namn på

att snarare urholka den generella välfärdsmodellen i stället för att stärka den. Därför vill Vänsterpartiet med kraft understryka vikten av att regeringen i sitt fortsatta arbete tar sin utgångspunkt i generell välfärd som politisk grund. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.1 Inkomstbortfallsprincipen

Inkomstbortfallsprincipen innebär att i stort sett alla, inte bara de fattigaste, omfattas och gynnas av systemet. Därmed skapas en solidaritet även hos samhällets mellanskikt. Med inkomstbortfallsprincipen som kompass måste varje förändring i systemen analyseras så att vi inte omvägen hamnar i ett grundskyddssystem.

Det samhällskontrakt som den generella välfärdsmodellen har sin utgångspunkt från, förutsätter att t.ex. medelklassen solidariskt och progressivt skall betala till systemet via skatter och sociala avgifter. Härmed skall de som en uppfyllelse av kontraktet också få ut en rimlig del. Detta minskar intresset för och betydelsen av privata lösningar och upprätthåller därmed systemets legitimitet. Eftersom kvinnor har större behov av socialförsäkringarna än män, och lågavlönade män större behov än högavlönade, blir höginkomsttagare nettobidragsgivare till systemet. Härmed bör han eller hon alltså också få ut sin del när han eller hon är sjuk. Ju fler som är med och betalar för välfärden, desto mer resurser kommer samhället att ha att omfördela och för att garantera inkomstbortfallet.

Obligatoriska och generella socialförsäkringar, som är solidariskt finansierade på detta sätt, är en grundbult i den svenska välfärden. Inkomstbortfallsprincipen bidrar också i stor utsträckning till att frigöra medborgarna från de rikas välvilja, välgörenhet och fattigvård. Därför bör regeringen i arbetet med att skapa förbättringar inom socialförsäkringssystemet använda sig av inkomstbortfallsprincipen som grund. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

6.2 Höjda tak en förutsättning för att stärka golven

Den grundläggande tanken och ideologin är att en försäkrad skall kunna få sin standardtrygghet säkrad vid bortavaro från arbetet och att den största delen av befolkningen skall befinna sig ”under tak” för att solidariteten och legitimiteten skall kunna upprätthållas. Om en allt större del av de försäkrade befinner sig i en situation där de dels via skattesystem och sociala avgifter skall vara med och betala till den generella försäkringen, dels ser att de inte kan behålla sin standardtrygghet utan tvingas ta privata försäkringar, sviktar systemets legitimitet. Därmed sätts också solidariteten på spel.

År 2005 beräknas mer än hälften av de heltidsanställda tjäna mer än taken i sjuk- och föräldraförsäkringen. Detta faktum har redan lett till att en rad fackförbund och enskilda arbetsgivare börjat teckna privata försäkringar för att

täcka inkomstbortfallet för den enskilda arbetstagaren med inkomster över taket.

Det bästa sättet att förhindra att klass- och könsskillnaderna ökar är att se till att alla har något att vinna på att försvara den generella välfärden. Höjda tak är en förutsättning för att vi skall kunna stärka golven. I budgetpropositionen 2001 fastställdes att taken skulle höjas senast den 1 juli 2003 för att behålla den generella välfärden och förhindra ett systemskifte. Därför är det glädjande att en höjning av taken till 10 basbelopp när det gäller såväl föräldrapenning som sjukpenning kommer till stånd den 1 juli 2006. Då beslutet om höjning av taken i föräldraförsäkringen togs i budgetpropositionen för 2005 bestämdes att man skulle undanta den tillfälliga föräldrapenningen vid vård av sjukt barn och havandeskapspenningen för att undvika s.k. spilleffekter från sjukförsäkringen. När taken nu höjs även i sjukförsäkringen finns det inte längre någon anledning att undanta dessa ärendeslag. Det är i detta sammanhang även viktigt att se över möjligheterna att höja inkomsttaket när det gäller sjuk- och aktivitetsersättningen samt arbetsskadeförsäkringen, vilka enligt nuvarande utformning föreslås ligga kvar på 7,5 basbelopp. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.3 Riskerna med att öppna för privatisering och avtalslösningar

Det finns utvecklingstendenser som enligt vår mening på olika sätt kan hota legitimiteten och de grundläggande principerna för det offentliga socialförsäkringssystemet.

Sedan ett antal år tillbaka växer marknaden och inslagen av privata försäkringar på socialpolitikens område. Som ett exempel har det från regeringshåll framkommit idéer om att låta den privata trafikförsäkringen ta över den allmänna sjukförsäkringens åtagande i de fall där trafikskador har genererat kostnaden. Bland annat utifrån ett klassperspektiv skulle detta vara en mycket beklaglig utveckling. Människor som kroppsarbetar skulle relativt sett dra på sig mycket högre försäkringskostnader än andra eftersom deras livräntor måste träda in så mycket oftare. Kroppsarbetare har helt enkelt svårare att komma tillbaka i arbete efter svåra olyckor.

Retoriken handlar om att öka riskmedvetandet med direkta individuella kopplingar till försäkringskostnaden. Men att på detta sätt privatisera sjukförsäkringen via trafikförsäkringen skulle vara ett sätt att bryta upp en första bit mark för att sedan kunna följa efter med andra speciallösningar för vissa grupper försäkringstagare. Det är inte otänkbart att s.k. riskgrupper som rökare och diabetiker skulle komma att inrymmas i sådana lösningar.

En ökad privatisering urholkar jämlikheten i de sociala trygghetssystemen. Vänsterpartiet vill understryka att riskerna med en sådan utveckling kommer att slå mer mot vissa grupper än mot andra. Det är därför oerhört viktigt att värna den generella karaktären i försäkringssystemen, och att motverka ökade inslag av privatisering.

Fel! Okänt namn på

Den utredning som regeringen tillsatt har bl.a. till uppgift att finna öppningar för avtalslösningar för att arbetsmarknadens parter skall ta över en del av ansvaret för socialförsäkringarna. Vänsterpartiet ser definitivt att det är stor risk att nuvarande grunder för socialförsäkringssystemen bryts sönder om betydande system med avtalsförsäkringar införs. Det riskerar i allra högsta grad att kraftigt fördjupa klass- och könsskillnader i landet. Ohälsoproblematiken är redan en av de största orättvisorna i Sverige och är starkt kopplad till den sneda fördelning av makt och resurser som präglar vårt samhälle.

Med tanke på att detta handlar om branschavtal är det viktigt att påpeka som ett exempel att Metall som facklig organisation traditionellt har ett större inflytande eftersom dess medlemmar tillhör den "närande" sektorn, jämfört med exempelvis Kommunal som tillhör den "tärande".

Ofta framförs det att ökad privatisering leder till ökad valfrihet. Valfriheten i ett privatiserat system är dock godtyckligt beroende av en persons fysik, ställning på arbetsmarknaden och kön. Det förefaller tveksamt om något försäkringsbolag skulle erbjuda en kvinna i fertil ålder något skydd mot inkomstbortfall i samband med föräldraledighet.

Vänsterpartiet anser med hänvisning till ovanstående att det är alldeles nödvändigt att regeringen ägnar stor kraft att inom ramen för arbetet mot ohälsan se över vilka förändringar av socialförsäkringarna som är nödvändiga för att motverka behovet och framväxten av privata försäkringslösningar inom det socialpolitiska området. Statens ansvar för de ekonomiska trygghetssystemen skall inte lämnas över på arbetsmarknadens parter eller på den privata marknaden. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Använd överskott till att förbättra försäkringen

Det har enligt Försäkringskassans egna prognoser visat sig att sjukförsäkringen kommer att gå med ca 100 miljarder kronor i överskott under de närmaste åren. Försäkringskassan har uttalat att den anser att detta växande överskott bör användas till att sänka arbetsgivaravgiften från 11,08 till 9,2 %.

Vänsterpartiet är mycket kritiskt till sådana förslag och menar att eventuellt överskott skall användas till att förbättra försäkringen och därmed förhindra att ett sjukt arbetsliv slår ut människor. Det finns redan i dagsläget stora frågetecken om hur man egentligen skall bekosta de viktiga sektorsövergripande åtgärder som regeringen beslutat om, vilka gäller rehabilitering och arbetsmiljöarbete. Socialförsäkringarna finansieras genom avstått löneutrymme från löntagarna. Avgifterna tillhör i och med detta löntagarna och de 100 miljarder kronor som förväntas finnas i överskott skall användas till att förbättra försäkringen och fullfölja beslutade åtaganden. Detta kommer att behövas för att nödvändiga satsningar för att skapa ett rymligt arbetsliv skall komma till stånd. Med tanke på att det är löntagarna som avstått löneutrymme

bör eventuellt övrigt överskott som inte används till att förbättra försäkringen återföras till löntagarna genom höjda löner.

Budgetprocessen i Sverige innebär att regeringen först presenterar förslag till utgiftstak för de tre kommande åren. Riksdagen lägger sedan fast hur höga statens utgifter får bli för vart och ett av åren. Utgiftstaket sätts i kronor och räknas inte upp med inflationen. Eftersom det är svårt att exakt beräkna utgifter för tre år framåt har man tagit till en viss marginal, som kallas budgeteringsmarginal. Även om intäkterna ökar under de tre kommande åren, har en praxis utvecklats som innebär att taket inte justeras upp. Detta innebär att intäktsökningar som är större än förväntat enbart får användas till amorteringar alternativt minskad upplåning eller för sänkt skatt. Trots att socialförsäkringarna går med ett kraftigt överskott kommer de pengarna alltså inte de försäkrade till godo utan används för att täcka budgetunderskottet och sänka skatten.

8 Raka rör urholkar standardtryggheten

I direktiven till utredningen som skall se över socialförsäkringssystemet står angivet att den skall se över möjligheterna att lägga socialförsäkringarna utanför statsbudgeten och finansieras genom buffertfonder. Detta förslag har länge förespråkats från borgerligt håll. En tanke med detta har varit, precis som för pensionerna, att systemet uppvisar ”rakare rör” för individen, dvs. en koppling för individen mellan betalda avgifter och rätten till förmåner – men utan omfördelande inslag.

Precis som i pensionssystemet vill nu regeringen enligt utredningsdirektiven att inslagen av fondering skall öka i socialförsäkringssystemet och att en automatisk balansering skall byggas in i systemet. Härmed bestäms systemets ”tillgångar” på hur många barn som föds, in- och utvandring, när och hur mycket invånarna arbetar och ersättningen för arbete samt på medellivslängden. I goda tider fonderas alltså överskottet. I dåliga tider sänks i stället ersättningen i försäkringen.

Att införa rakare rör i socialförsäkringssystemet innebär att en tydligare koppling mellan avgift och ersättningsnivå skulle vara gällande. I pensionsreformen var detta en grundläggande tanke. Detta påstods göra systemet mer följsamt med samhällsekonomin och därmed mer lättöverskådligt. Resultatet blev det motsatta. Inte någon kan själv räkna ut sin framtida pension genom den information som finns i de orange kuverten. Rören visade sig också snart enbart bli raka för medel- och höginkomsttagare som dessutom kan arbeta med bibehållen lön i minst 35 år. För låginkomsttagaren leder rören snarare raka vägen in i en grundpension och för den vanlige löntagaren finns härmed inte mycket kvar av den standardtrygghet som utlovas i socialförsäkringarna. Om modellen för pensionerna kopieras skulle i sådant fall kraftigt ökade kostnader för exempelvis sjukförsäkringen innebära att den s.k. automatiska bromsen slår till och att ersättningsnivån sänks.

Fel! Okänt namn på

De direktiv som regeringen gett till utredningen om översyn av socialförsäkringarna ger härmed signaler om att beslutsfattarna än en gång tänker avsäga sig det politiska ansvaret för socialförsäkringarna, precis den skada som redan är skedd genom pensionsreformen.

9 Europeisk harmonisering av trygghetssystemen

Enligt det gällande grundfördraget i EU är de sociala frågorna en nationell angelägenhet. Varje medlemsstat ansvarar härmed själv för att utforma och finansiera det egna sociala trygghetssystemet. I det förslag till ny konstitution som EU:s framtidskonvent tagit fram anges att EU kan ta sig kompetens på de områden man önskar. Vänsterpartiet menar att det här döljer sig allvarliga risker för det offentliga trygghetssystemet i Sverige.

Den nationella beslutanderätten om de sociala frågorna värnas alltså i teorin, men i praktiken pågår en harmonisering på området. Denna harmonisering drivs på av EMU-projektet och döljs i vaga formuleringar i officiella dokument. Ett inträde i EMU:s tredje steg hade inneburit att frågor om den sociala tryggheten i allt större utsträckning hade blivit en gemensam fråga för medlemsstaterna.

På det EU-toppmöte som ägde rum i Bryssel i mars 2004 uppmanade regeringscheferna medlemsländerna att ”minska den offentliga skulden genom att med kraft reformera systemet för sysselsättning, hälsa och pensioner”. Den svenska regeringen har tagit denna uppmaning på största allvar när man nu i och med översynen av socialförsäkringarna påskyndar EU-anpassningen av socialförsäkringarna.

Sedan Lissabonprocessen inleddes år 2000 har denna använts för att genomföra förändringar som i realiteten inneburit försämrade villkor för arbetare och pensionärer. Processen har delvis bromsats av de massiva folkliga protester som förekommit på olika håll i Europa. EU-kommissionen har samtidigt som den kritiserat den höga skattenivån i Sverige, gett regeringen beröm för pensionsreformen. Flera andra europeiska länder följer nu efter den svenska modellen med pension grundad på 40 år i arbete, tillsammans med den obligatoriska privatiseringen av en del av pensionspengarna.

Vänsterpartiet har givetvis ingenting emot informations- och erfarenhetsutbyte mellan olika länder inom något politikområde. Däremot ser vi en uppenbar risk att EU-samarbetet kommer att medföra en ökad privatisering även vad gäller socialförsäkringarna, vilket i sin tur riskerar att hota det generella välfärdssystemet i Sverige. Regeringen bör därför inom EU offensivt verka för att den nationella beslutanderätten på det sociala området bevaras även i praktiken. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10 Avslutning

Det svenska pensionssystemet reformerades utan någon allmän debatt och uppgörelsen innebar ett systemskifte utan förankring hos medborgarna. Nu kan vi komma att få ett lika avgörande systemskifte även vad gäller socialförsäkringarna och även i detta avseende få ett komplicerat, svåröverblickbart och administrativt dyrt system som missgynnar stora delar av befolkningen. Risken är också stor att detta genomförs snabbt utan demokratisk förankring. Den genomförandegrupp som har haft att verkställa pensionsreformen har precis som Pensionsarbetsgruppen genomgående arbetat bakom lyckta dörrar och uteslutit alla möjligheter till genomgripande samhällsdebatt. Det är därför av avgörande vikt att en systemförändring av den omfattning som en reformering av socialförsäkringssystemet skulle kunna komma att innebära, inte får komma till stånd utan fullständig demokratisk insyn och demokratiskt deltagande.

Om socialförsäkringarna reformeras på samma sätt som skett med pensionerna innebär det att politiken frånsäger sig ansvaret av de mest grundläggande elementen för det svenska välfärdssystemet. Det nya pensionssystemet är nämligen utformat så att utbetalningarna automatiskt minskar när det saknas pengar i systemet. Politikerna behöver aldrig ta ställning och väga olika utgifter mot varandra. Detta har inneburit sänkta pensioner och en privatisering av hela systemet.

Våra socialförsäkringar bygger på en hög sysselsättning med så många som möjligt i arbete. Det största problemet med socialförsäkringarna i dag är inte systemet, utan det faktum att alltför få arbetar. Därför är det absolut viktigaste för att rädda socialförsäkringarna att få ned de höga sjuktalet genom att satsa på rehabilitering och ett friskare arbetsliv och uppfylla målen om full sysselsättning.

I detta sammanhang är det också viktigt att nämna att den restriktiva penningpolitik som förs av Riksbanken begränsar möjligheterna att få fart på sysselsättningen. Riksbankens inflationsmål är satt till 2 %. Det är Vänsterpartiets mening att en aktiv politik för full sysselsättning kräver en demokratisk penningpolitik som inte begränsas genom övergripande mål om låg inflation. Riksbankens självständighet har i detta avseende satt gränser för dessa möjligheter.

Vänsterpartiet motsatte sig pensionsreformen och vår kritik har också med stor tydlighet visat sig stämma. Pengarna räcker inte till rimliga pensioner, och den spekulationskarusell som dragits i gång på börsen har inte gynnat den enskilda löntagaren utan tvärtom urholkat legitimiteten för hela systemet. Vi presenterar våra förslag för ett rättvist pensionssystem i en särskild motion.

Vänsterpartiet kommer inte heller att medverka till något liknande när det gäller socialförsäkringarna och vi kommer att kraftfullt bekämpa att en sådan systemförändring kommer till stånd.

Socialförsäkringarnas utformning har varit särskilt viktig för kvinnor. Kvinnor är oftare sjuka än män, kvinnor vårdar oftare barn än män, kvinnor blir oftare förtidspensionerade än män osv. Det innebär att alla nedskärningar i offentliga verksamheter och i socialförsäkringarna drabbar kvinnor mer än

Fel! Okänt namn på

män. Det är enligt Vänsterpartiet högst anmärkningsvärt att en översyn med aviserade utgångspunkter görs just när satsningar på rehabilitering och förbättrad arbetsmiljö skall genomföras. Systemen är byggda för att passa en manlig arbetsmarknad med manliga löntagare. När kvinnorna väl kom in på arbetsmarknaden, och därmed fick ATP-poäng, gjordes pensionssystemet om. En händelse som ser ut som en tanke är att när kvinnorna av olika skäl börjat behöva socialförsäkringarna, föreslår regeringen en liknande reformering av socialförsäkringssystemen.

Anna Hedborgs utredningsuppdrag står i skarp motsättning till den generella välfärdens ideologi, där skyddet vid sjukdom, föräldraskap och arbetslöshet är skattefinansierat och omfattar alla.

Vänsterpartiet menar att socialförsäkringarna successivt måste fortsätta att förbättras inom ramen för befintligt system. Regeringen får inte avsäga sig sitt ansvar för de gemensamma trygghetssystemen och bör därför lägga ned utredningen om Översyn av socialförsäkringarna. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 3 oktober 2005

Lars Ohly (v)

Lars Bäckström (v)

Lennart Gustavsson (v)

Sermin Özurküt (v)

Ulla Hoffmann (v)

Berit Jóhannesson (v)

Alice Åström (v)

Kalle Larsson (v)